

زمان و سیاست: په یوه نښانې زمانې پيس و هزري پيس

به ختیار که ريم

"جنیودانی" مه سعود بارزانی به رږژنامه نووسیگ یان چند رږژنامه نووسیگ، ساته وهختیکي گرنګ بوو بږ رهنګدانه وه و تیرامانیکی قول له په یوه نښانې زمان و سیاست. ساته وهختیک بوو، له جیاتی ئه وهی ترسنوکانه بخزیینه قوزاخه ی نابهرپرسیاریتییه وه، ده بوايه ئه وهزره سیاسییه مان بختیایه ته ژیر پرسیاره وه، که له یهک کاتدا له دژي جیودان نیگه رانیی دهرده بریت و به خوشی جنیوده دات. ئه وه ساته وهخته ده بوايه ئیمه له و دوفاقیه کوشنده یه بروانین، که ده شیت کزی مرؤقه کانی کومه لگای ئیمه به ده سستییه وه بنالین: دوفاقی ئه وهی من ده یلیم نابیت که سی تر به منی بلیت. هر له سهرکرده خیله کییه کانه وه بږ رږژشیریه پوستمودیرنه کان به ده ست ئه م دوفاقیه وه گیردنه. سهرکرده کان دیل ده کوژن، جنیو به یه کتر دهن، سووکایه تی به گوری شه هیدانی یه کتر ده کن، به لام رازینین که س له گولیک کالتریان پی بلیت. رږژشیریه زه به لاهه کانیشمان سنگیان پر له ره خنه ی گردار، به لام ههرکه سیک ره خنه یان لیبگریت، ئه گهر بویان بکریت شاربه دهری ده کن، سانسور ده خنه سهر نووسینه کانی و لینا گهرین کتیب یان وتاره کانی بلاوبینه وه. ئه م دوفاقیه کوشنده یه رږژشیریه دابه زانده وه بږ ناستی مملانیی تیره یی و سیاستییشی داخرانده وه بږ ناستی شه ره جنیو و تیروری کاراکتر.

په یوه نښانې کی نه پساوه له نښانې زمان و سیاستدا هه یه، بگره سیاست به بی هه بوونی زمان مانای نییه، چونکه مرؤف به ته نها ئازه لیکي سیاسی نییه، به لکو ئازه لیکي قسه که ری سیاسییه. به لام کاتیک زمان توشی هه لدران ده بیت پانتای سیاستییش له کاریگرییه کانی ئه م هه لدرانه به دهر نابیت، له وهش گرنګتر پیسبوونی ژینگه ی سیاسی گه روره ترین گورزی که مهرشکین له زمان و به کارهینانی زمان دده دات. ئه م رږژی سیاستی کوردی داخرانیکي هه مه لایه ن به خوییه وه ده بینیت، سیاست و گنده لی ئه م رږ بوونه ته دوو وشه بږ پیناسه کردنی هه مان کردار، زمانیش یه کیکه له قوربانیه راسته وخوکانی هاوواتا و هاوشیوه بوونی سیاست و گنده لی.

له هاوواتا بوونی سیاست و گنده لیدا، دهر وازه یهک نامیتیته وه بږ زمانی بالا به واتای زمانیک که رهنګدانه وهی هزریکی پوخت و بیرکه ره وه بیت، به لکو زمان له نزمترین ناستدا به هه رمین ده بیت. له هاوشیوه بوونی سیاست و گنده لیدا کزی کومه لگا دابه شی دوو سهنګه ری دژبه یهک ده بیت، شه ری ئه م دوو سهنګه ره ش له چوارچیوهی زمانی بالادا شتیک نییه شایانی بیرلیکرده وه بیت. به لکو زمانی زبر و پيس ته نها دهر وازه یه که بږ یه کلاکردنه وهی شه ره کانی ئه م دوو به ریه، ئه وانه ش که خولیا ی هیشتنه وهی زمانن له و ناسته بالایه دا که شایانی زمانه، گۆشه گیردنه. ئه م رږ ئه و وتارانه بازاریان گهرمه

که زاده‌ی بیرکردنه‌وه و تیرامان نین، به‌لکو زاده‌ی هه‌ست و روژاندن و قسه‌کردنی رووکه‌شانان، مه‌له‌کردنیکن له ته‌نکاییدا، نه‌ک قوولبوونه‌وه و گه‌رانیک به‌په‌نا و په‌سیوه‌په‌نهان و سامناکه‌کاندا. هه‌ر له راستیشدا ناکریت زمانی بالا له‌به‌رامبه‌ر که‌سانیکدا به‌کاربیریت که خودی قسه‌کردن له‌سه‌ریان جوریکه له سووکیه‌تی به‌زمان، چۆن ده‌کریت که‌سینک له‌به‌رده‌م سه‌رکرده‌یه‌کی دزدا به‌زمانی بالا و ریز بئیته‌ گۆ؟ مه‌گه‌ر ئه‌و که‌سه له‌بنه‌ره‌تدا په‌روه‌رده‌ی هزری ده‌ربار بییت.

زمانی ئیمه، زیاد له هه‌موو زمانه‌کانی دیکه، به‌شیوازی جوراوجور لاقه‌ده‌کریت، به‌لام هیچ کام له‌و لاقه‌کردنانه‌ی زمان ئه‌وه‌نده‌ی لاقه‌کردنی سیاسی‌ه‌کانمان بۆ زمان سامناک نییه. با له‌وه‌گه‌رین که زۆربه‌ی سیاسی‌ه‌کانی ئیمه زمان نازانن یان نه‌خوینده‌وارن، به‌لام ئه‌م به‌دزمانی و زمانپسییه‌ی سیاسی‌ه‌کانمان ره‌نگدانه‌وه و به‌ره‌نجامی گه‌نده‌لی هزری ئه‌و سیاسیانه‌ن. واتا هزری گه‌نده‌ل زمانی پیس و تیژ به‌ره‌م ده‌هینیت. کاردانه‌وه‌ی زۆرینه‌ش له‌به‌رامبه‌ر ئه‌م ده‌ستپسیی، ره‌وشتیسیی، زمانپسیی و هزریسییه‌ی سیاسی و سه‌رکرده‌کانماندا، په‌نابردنه بۆ زمانیکی هاوشیوه، چونکه دواچار ئه‌م سه‌رکرده و سیاسیانه‌ خۆیان په‌رورده‌ی هه‌مان زمانی پیس و مامۆستای قوتابخانه‌کانی ئیستان که زمانی پیس وانه‌ی سه‌ره‌کیانه.

جۆرج ئوروئل، وتاریکی هه‌یه به‌ناوی "سیاسه‌ت و زمانی ئینگلیزی"¹. له‌و وتاره‌دا ئوروئل باس له‌وه‌ده‌کات که زمانی پیس توانای گه‌نده‌لکردنی هزری هه‌یه، هاوشیوه‌ش هزریش توانای پیسکردنی زمانی هه‌یه. تیگه‌یشتن له‌م دیدی ئوروئل ئاسانتره‌ کاتیک زانیمان که ئوروئل، وه‌ک هه‌موو ئه‌وانه‌ی له‌چوارچیوه‌ی هزری مارکسیزما بیرده‌که‌نه‌وه، تیرامانیکی دیالیکتیکیانه‌ی هه‌یه. له‌ تیرامانی دیالیکتیکیانه‌ مه‌به‌ست له‌و په‌یوه‌ندییه‌ ناکۆکه‌ی له‌نیوان دوو لایه‌نی دژبه‌یه‌کدايه، جۆریکه له‌ دابه‌شکردنی هه‌موو شته‌کان به‌سه‌ر تیژ و دژه‌تیژدا. ئه‌مه‌ش دیالیکتیکی هه‌گییه، که مارکس و پاشکه‌وته‌کانی به‌دیدیکی ماتیریاالیستیانه‌وه کۆی جیهانی پیده‌خویننه‌وه. ئوروئیلش هاوشیوه‌ په‌یوه‌ندییه‌کی دیالیکتیکیانه‌ له‌نیوان هزر و زماندا ده‌بینیت، پییوايه که هزری گه‌نده‌ل زمان پیس ده‌کات و زمانی پیسیش هزر گه‌نده‌ل ده‌کات، ده‌ره‌نجامیش دارزانی ژیاره. لیژده‌دا بۆ ئیمه‌ گرنگ نییه ئوروئل راسته‌ یان هه‌له، ئه‌وه‌ی گرنگه‌ تیرامانه قووله‌که‌یه‌تی له‌ پیسبوونی زمان وه‌ک ده‌ره‌نجامی گلۆربوونه‌وه‌ی به‌ها و بالاده‌ستبوونی به‌دره‌وشتی سیاسی.

¹ ده‌توانیت له‌م لینکه وتاره‌که‌ی جۆرج ئوروئل به‌ ئینگلیزی ببینیت:

http://www.orwell.ru/library/essays/politics/english/e_polit

لیرهدا تیرامانیکی کورت له دۆخی سیاسی کوردستان، دهمانگهیه نیتته ئه ودهرئه نجامه ی که هه موو شتیکی گهنده ل بووه، هه ر له سه روکوه هه تا ده گاته به روک، هه ر له په رله مانه وه هه تا ده گاته لق و مه له بند، سه رتاپا نغوړی ده یان جوړی گهنده لیین. کو تایی ئه مه ش داړزانیکی سه رله به ری کۆمه لایه تییه، که زمانیش له کاریگه رییه کانی ئه و داړزانه به ده ر نییه. ئه م ده رئه نجامه سامناکه، بو ته هو ی ئه وه ی که زمان له هه موو به ها مرو ییه کانی به تالبکریتته وه و بکریتته که رهسته ی شه ری سیاسیییه کان، شه ری که له کو تایییدا زمان و کولتور ده دوړییت.

لیرهدا ئه وانیه ی که پشکی چه وریان له م به دره وشتییه ی سیاسه تدا هه یه، جار جار سه ر له قوزاخه ی بیده نگیی و شه رم ده رده هیتن و داوای به کارهینانی زمانی بالا ده کهن، پیمان ده لین که زمانی بازار نابیته بهیتریتته نیو نووسینه وه. ئه مه داواکارییه کی ره وایه، به لام ناره وایه کاتیکی ئه م داواکارییه له زاری که سانیکه وه ده رده چیت که مه به سستی سیاسی زه لیلانه یان هه یه. هاوکات هه مان داوا له سه رکرده کانیان ناکهن بو به کارنه هیتنانی زمانی بازار. ئه وانیه ی داوای بالا ده ستبوونی زمانی پا کژ ده کهن، به ر له هه موو شتیکی ده بیته له قوزاخه ی سه رشوړییان بیته ده ری و رووبکه نه سه رکرده کانیان و پییان بلین: سه روک ده ستم دامیته له وه زیاتر خه جاله تمان مه که. کاتیکی بوونه خاوه نی ئه م بویرییه، خوینه ری کورد ریگه یان ده دات پییان بگو تریته به کام زمان بنووسن. به لام ئه سته مه ئه م بویرییه هه روا ئاسان به ده سستیته. بویری پیویستی به هزی بالا هه یه، هزی بالاش هه میسه ریگه له خو فرۆشی و قه له مفرۆشی. ئه وانیه ی که زمانی بازار قه دهغه ده کهن، خاوه نی هیچ کام نین له مانه، به لکو پیشره وی قه له مفرۆشانن. گه لو چ موعجیزه یه که هه ندیک که س شه رم ناکهن و هه ر ده نووسن. تو بللی کیشه که له که سایه تییه ئه واندا بیته یان له خودی نووسینی کوردیدا؟